

سرشناسه:	أوجی، اسماعیل — Avcı, Ismail
عنوان قراردادی:	مبانی و ویژگی‌های عرفان نظری امام خمینی رحمه‌الله . ترکی
عنوان و نام پدیدآور:	İmam Humeyni'ye Gore Teorik İrfanın Temelleri/ Muhammed Rıza Gafuriyan; Çevirilmiş Avcı.
مشخصات نشر:	Qum: Al-Mustafa International Translation and Publication Center 1393=2014
مشخصات ظاهری:	۱۶۷ص: ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
فروست اصلی:	مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ۱۰۰پ/۱۷۶/۱۳۹۳
فروست فرعی:	نمایندگی ترکیه ۲۰
شاب:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۹۳۱-۱
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	ترکی استانبولی.
موضوع:	خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. دیدگاه درباره عرفان
موضوع:	عرفان
رده‌بندی کنگره:	DSR۱۵۷۴/۵ /ع۴۸۸۰۴۵۱ ۱۳۹۳
رده‌بندی دیویی:	۹۵۵/۰۸۴۲
شماره کتابشناسی ملی:	۳۶۰۸۲۸۰

İmam Humeyni'ye Göre Teorik İrfanın Temelleri

Muhammed Rıza Gafuriyan

**Çeviri
İsmail Avcı**

Uluslararası El-Mustafa (s.a.a)
Tercüme Ve Yayın Merkezi

İmam Humeyni'ye Göre Teorik İrfanın Temelleri

Yazar: Muhammed Rıza Gafuriyan

Çeviri: İsmail Avcı

Baskı tarihi: 2014

Yayın: Uluslararası El-Mustafa (s.a.a) Tercüme Ve Yayın Merkezi

Baskı: Narencistan - Tehran

Tiraj: 300

ISBN: 978-964-195-931-1

مبانی ویژگی های عرفان نظری امام خمینی (ره)

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
تیراژ: ۳۰۰
زبان: ترکی استانبولی
چاپ: نارنجستان
قیمت: ۹۵۰۰۰ ریال

نویسنده: محمدرضا غفوریان
مترجم: اسماعیل اوجی
چاپ اول: ۲۰۱۴م / ۱۳۹۳ش / ۱۴۳۵ق

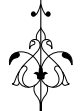
© Kıtabın bütün hakları yayıncıya aittir.

- IRAN, Tehran, İnkılab Cad. Vesali Şirazi ve Kudüs caddesi arasında, Osku sok. No: 1003.
Tel: +98 21 66978920
- IRAN, Qom, Şehitler Meydanı Hüccetiye Cad. Uluslararası El-Mustafa (s.a.a) Tercüme Ve Yayın Merkezi.
Tel: +98 25 37839305-9
- IRAN, Qom, Muhammed Emin Bulvarı Salarya yol ayrımı Uluslararası El-Mustafa (s.a.a) Satış Ve Basın Bürosu. Tel: +98 25 32133106 fax: +98 325 2133146

www.pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

Bu eserin hazırlanmasında katkıda bulunanlardan teşekkür ederiz.

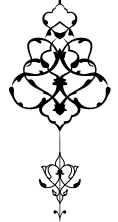

İçindekiler

› Başlarken.....	7
› Giriş	13
İrfanın Tanımı	13
İrfanın Konusu	16
Nazari İrfanın Metod ve Gayesi.....	19

BİRİNCİ BÖLÜM İç İncicam ve Sistematik

› İmam Humeyni'nin İrfani Eserleri.....	49
› Konuların Tasnifine Kısa Bir Bakış	53
› Konuların Dizilimine Tafsilatlı Bir Bakış	57
› Butun-i İlmide Tecelli Merhaleleri.....	59
Gaybu'z-Zat.....	59
Ehadiyyet.....	59
Vahidiyyet.....	60
Ayan-ı Sabite.....	60
Bazı Ayrıntılara Dair	61
› Aynı Âlemde Tecelli Mertebeleri.....	65
Feyz-i Mukaddes ya da Vücut-i Münbasit	66
Hilafet, Nübüvvet ve Velayetin Akli Nurlar Âlemindeki Sırları.....	67
Zahir Âlemi ve Halk/Yaratılış Neşetinde Hilafet, Nübüvvet ve Velayetin Sırları.....	68

İKİNCİ BÖLÜM Görüşler ve Yenilikler

› Gaybu'z-Zat (Hakkın Erişilmez Hakikati).....	75
Gaybu'z-Zat ile İlgili Birkaç Nükte.....	76
› Ehadiyyet.....	81
Ahadiyyet'le İlgili Birkaç Nükte.....	81
Amâ (Yağmur Yüklü Bulut).....	84
› Vahidiyyet.....	91
Vahidiyyet Hakkında Birkaç Nükte.....	91
› Ayan-ı Sâbite.....	99
Ayan-ı Sâbite Hakkında Birkaç Nükte.....	99
› Feyz-i Akdes ve Feyz-i Mukaddes.....	105
› Mutlak Meşiyetin İki Çehresi.....	107
› Tenzihe Vurgu ve Teşbihten Sakındırma.....	109
› Mükâşefe.....	115
› Ca'lin Mahiyyete Taalluku.....	125
› Kavramların Genel Anlamlar için Vazedilmiş Olması.....	129
› Hilafet Ve Velayet Hakikatinin Kendi Mazharlarıyla İrtibatının Keyfiyeti.....	131
› Hazarat-ı Hams.....	135
Esfar-ı Erbaa.....	138

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Şia İkliminde Gelişen İrfan

› İmam Humeyni'nin Eserlerinde Şia.....	153
› Münzevi Ariflere Yönelik Kınamaları.....	157
› Kaynakça.....	165

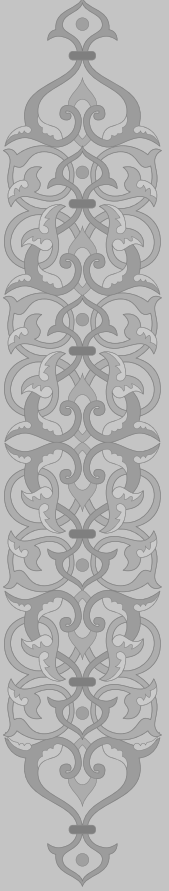
Başlarken

İmam Humeyni'nin şahsiyeti ve faaliyetleri üzerine çalışsan bütün araştırmacılar, onun kişiliğini şekillendiren en temel etkenlerden birinin hiç şüphesiz irfana olan derin ve samimi inancı olduğu gerçeğini apaçık göreceklere. Hangi eğilim ve inanca sahip olursa olsun herkes, onun hem dini kültürün çeşitli alanlarındaki ilmi ve ameli gayretleri, hem de sosyal ve siyasal sorunlar sahasındaki çabalarının irfani hakikatlere dair derin vukuf ve inancının etkisi altında olduğunu anlayacaktır. Her şeyden öte, medreselere ve din adamlarına yönelik hem içerden hem dışarıdan ağır baskılar ve düşmanca tutumların hâkim olduğu on yıllar boyunca, felsefi ve irfani düşünce meşalesini canlı tutup daha bir dirilmesi için büyük çabalar sarf eden âlim ve üstatlardan biri de yine İmam Humeyni'nin kendisiydi. Bir yandan birinci ve ikinci Pehlevi döneminin yarattığı o baskıcı ve despotik düzen, diğer yandan ilim havzalarındaki gerici ve yobaz zihniyetin çevirdiği entrikaların ürünü sayısız engel ve problemlerle karşı karşıya bulunan, sayı bakımından az ama güçlü ve sarsılmaz bir iradeye sahip âlimlerin çabaları takdire şayan hizmetlerle sonuçlanmıştır. İmam Humeyni, o yıllarla ilgili anılarını anlatırken, yobaz ve gerici zihniyetin yarattığı sıkıntıların rejimin baskı ve zulümlerine oranla daha bir

çekilmez olduğunu hep dillendirirdi. Mamafih, son yüzyılda eğer ilim havzalarında akli ve felsefi ilimlerde bir gelişme yaşanmışsa hiç kuşkusuz bu, Kum Havzası ve özellikle de İmam Humeyni gibi âlimlerin çabalarının bir ürünüdür. Ayrıca o, bu ilimlerin sıkı bir savunucusu ve yetkin bir üstadı olmanın yanı sıra aynı zamanda bu sahalarda ciddi bir araştırmacı ve teorisyen olarak da ön plana çıkmaktadır.

Hiç kuşkusuz bu ilmi sorumluluğun yükünün dost ve düşman çevrelerin cefa ve baskılarına dayanma gücüyle birlikte taşınması ilahi lütuf ve inayet olmadan hâsıl olamazdı. İmam hazretlerinin akli ve irfani sahalarla ilgili eserleri, onlarca yıl süren gurbet ve inziva şartlarında, sevenlerinden ve gönüldaşlarından uzak bir ortamda ortaya çıkmıştır. İmam'ın yazmış olduğu ilmihalden tutun, bütün diğer kitapları ve bildirilerini elde etmek ve elden ele dolaştırmak için ne büyük acılara katlanmak gerektiğini ve onun dava arkadaşlarının bu uğurda nice işkence, sürgün ve mahrumiyete duçar olduklarını onu seven sevme-yen herkes bilir. Bütün bunlara rağmen âlim ve hakîm olan Rabbimizin lütuf ve inayetiyle bu paha biçilmez miras zamane girdabından kurtulabilmiş ve sevenlerinin eline ulaşabilmiştir. İmam'ın bütün kitaplarının Pehlevi rejimi tarafından yağmalanması ve yıllar sonra Hamedan şehrinde bir seyyar satıcının kitapları arasında bulunması macerası, bu lütuf ve inayetin en bariz örneğidir. Bu maceranın bütün detayı, *Füsusu'l-Hikem Şerhi* ve *Misbahu'l Üns* kitaplarına yazdığı ta'likatın mukaddimesinde anlatılmıştır. Evet, bu kitaplar her ne kadar alçak bir rejim eliyle yağmalansa da günün birinde yüce Rabbimizin inayetine -ki düşen her yaprak, toprağın altındaki her bir tohum, yaş ve kuru ne varsa her şey onun ilmi dâhilindedir- mazhar olmuş ve yeniden gün yüzüne çıkmıştır.

Binaenaleyh ilim havzaları ve dini ilimler üzerine çalışan herkesin önlerine serilmiş bu nimetlerle dolu sofradan kendilerini mahrum kılmamaları ve nice insanın onu yaymak için

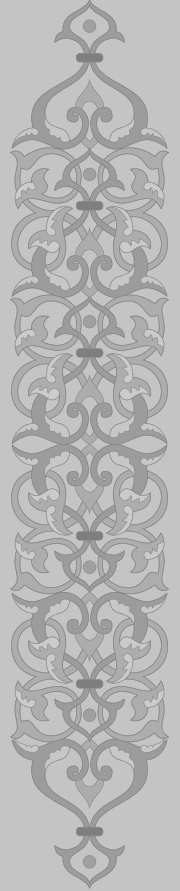

çektikleri zahmetlerin kadrini bilmeleri gerekir. Özellikle de “evvelu’l ilm” sayılan ve önemine dair bunca sözün söylendiği tevhid ilmi ve Hak Teâlâ’ya marifete ilişkin olanlar.

Bu kısa metin, İmam Humeyni’nin (r.a) nazari irfan sahasında zirveye ulaşmış ve bu deryanın derinliklerine erişmiş fikirlerini tanıtmayı amaçlayan ders metni şeklinde düzenlenmiş naçiz bir çabadır. Dolayısıyla bu eserin gayesi, herkesin eline alıp mütalaa edebileceği bir metin ortaya koymak değildir. Asıl muhatap kitlemiz, nazari irfana, konuları ve terminolojisine nispeten aşina olup sadece İmam Humeyni’nin bu sahadaki görüşlerini ve özelliklerini öğrenmek isteyen okuyucularımızdır. Bu yüzden, nazari irfanın temel prensipleri ve terminolojisiyle ilgili ayrıntılı açıklamalara girmeden kısaca değindikten sonra İmam’ın görüşlerine odaklanmaya çalıştık. Ayrıca belirli bir düzeyde bir muhatap kitlesine dönük ve daha çok bir ders kitabı formatında bir çalışma ortaya çıkarmak istediğimizden, Arapça metinlerin tercümesine ihtiyaç olmayacağını düşündük. Zira bu düzeyde bir metnin muhataplarının, bu alandaki ana metinlere aşina ve en azından bir üstadın yardımıyla kolayca anlayabilecek düzeyde olması gerekir.

Bu eserde, nazari irfanın tanımı, konusu, yöntemi ve hedefini ve imam’ın bu konudaki görüşlerini nakledip açıkladığımız giriş bölümünden sonra üç bölüm yer almaktadır:

Birinci bölümde ağırlıklı olarak İmam Humeyni’nin irfani eserleri içerisinde en öne çıkan *Misbahu’l-Hidaye* adlı eserini konu edinmeye çalıştık. Ayrıca nazari irfanla ilgili günümüze kadar kaleme alınmış en önemli ve en tanınmış metinlerden özet bir sunumdan sonra onları *Misbahu’l-Hidaye* kitabıyla karşılaştırmalı bir mütalaya tabi tutarak bu çerçevede hem bu kitabın metin açısından sahip olduğu sağlam kurguyu ortaya çıkarmayı hem de irfani dünya görüşünü şekillendiren ana bileşenleri nasıl tasnif ettiğini gösteren metodolojisini saptamayı hedefledik.

İkinci bölümde Hazreti İmam'ın görüşlerini incelemeye çalıştık. Onun bütün eserlerini tarayarak konumuzla ilgili özgün fikir ve bulgularını ele aldık. Bize göre, İmam nazari irfanın birçok problemine ya yepyeni ve benzersiz bir çözüm üretmiş ya da konular arasındaki iç örgü ve bağıntıyı yeniden şekillendirmeye çalışmıştır. Öyle ki onun nazari irfanın bazı konularıyla ilgili ortaya koymuş olduğu kendine özgü fikirleri, bu sahada bir devrim niteliği taşır ve dolayısıyla bu temel üzerine inşa olunan yepyeni bakış açılarına zemin hazırlar. Bu bölümde bu konuya ışık tutmaya çalıştık.

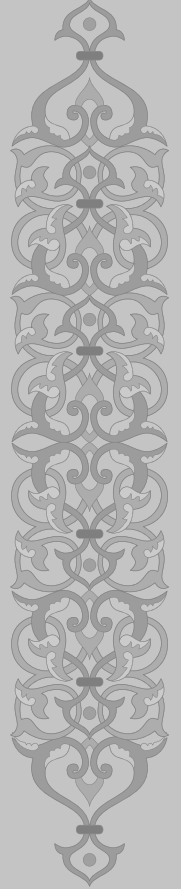
Üçüncü Bölüm: Bu bölümde Hazreti İmam Humeyni'nin (r.a) irfani konuları ele alırken nasıl apaçık ve ciddi bir şekilde Şii eğilimlerini ön plana çıkardığı, Şii kaynaklardan nasıl faydalandığı ve irfanın en temel konularını incelerken hadis kaynaklarımızdaki mirasa nasıl yer açtığı hususunu inceledik. Bu arada, meşhur Şii arif merhum Seyyid Haydar Amuli'nin bu doğrultudaki görüşlerini de mümkün oldukça yansıtmaya ve incelemeye çalıştık.

Mamafih hazreti imam Humeyni (r.a) derin bir mütalaaya tabi tutulması gereken eserler ortaya koymuş bir ariftir. O, daha ömrünün baharında ve gencecik bir yaşta bu sahada eser vermiş ve tedris halkası oluşturmuştur. Oysa bu sahada bu payeye erişebilmek, değil gençler arasında; bu uğurda bir ömür tüketen yaşlılar arasında dahi çok nadir insanlara nasip olmuştur. Çünkü bu sahayı vasıflandıranlar ona “kapkaranlık bir gecede, korkunç dalgalar ve aşılmaz girdaplarla dolu sahili bulunmaz bir derya” sıfatını yakıştırmış ve “yüce bir himmet, kutsi âlemlerden bir melek, bir lütuf, rahmet ve hidayet gölgesi ve Hakkın inayeti” olmaksızın bu deryadan geçip maksada erişmenin mümkün olmadığına dikkat çekmişlerdir. Böylesine engin bir sahada bu kısa ve naçiz eserde dile getirdiklerimiz yine bizim naçiz idrakimizle mütenasiptir elbet; o büyük insanın eserlerinin derinlikleriyle değil.

Bu işi omuzlamama yardımı dokunan bütün değerli dostlarıma şükranlarımı iletmek isterim. Her zaman için yegâne ümidim, marifet erbabının yol göstericiliği ve eleştirileriyle yoluma ışık tutmaları, kusur ve yanlışlarımı düzeltebilmem için yol göstermeleridir. Sözün özü, biz de “susuzluğumuz oramında bu deryadan bir su içmeye çalıştık” ve marifetin zülâl pınarından mahrum kalmayalım istedik.

Tevfik ancak Allah’tandır ve bir tek O’na güvenir, bir tek O’na sığınırız!

Giriş

Başlarken, ilkin kadim ilimlerden sayılan irfan ilminin tanımı, konusu ve gayesiyle ilgili birkaç noktaya değinmek gerekir diye düşündük. Tabi ki bu başlıkların her biri ve bu konunun detaylı bir mütalaası, daha kapsamlı bir çalışmayı gerektirir ki, bu kitabın mevzusu bu değildir. Bizim konumuz daha sınırlı bir çerçevede kalacağından asıl konulara giriş için bir perspektif sunmuş olabilmek için burada sadece Hazreti İmam'ın görüşlerini ele almaya çalıştık.

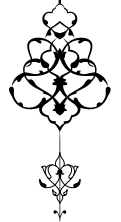
İrfanın Tanımı

Hazreti İmam, nazari irfanın tanımı ve ameli irfana nispeti ile ilgili şöyle der:

“İrfani zevkin iktizası gereği ehadiyyet, vahidiyyet ve tecelliyat mertebelerini konu edinen ve bütün kâinatı ve varlıklar silsilesini Cemil-i Mutlak ve Zat-ı Bari Teâlâ'nın bir cemali olduğu veçhiyle görüp bu çerçevede inceleyen ilim, irfan ilmi diye isimlendirilir. Bu ilme vakıf bir kimseye ise arif denir.

Bu ilmi, amel kisvesine büründüren ve onu akıl mertebesinden kalp mertebesine yükselterek kalbe varit eyleyen kimseye sufi denir; tıpkı ahlak ilmi ve ameli ahlak gibi.”¹

¹ Talikat-i Felsefe-i İmam Humeyni, c. 2, s. 156

Başka bir yerde daha kapsamlı ve âlimane bir tanımlamada daha bulunur ki bu, aynı zamanda Kayseri'ye yöneltilen bir eleştiridir. Gerçi, bu dipnotta “Hikmet” kavramı kullanılmıştır ama anlatılmak istenenin “Felsefe” olmadığı çok açıktır. Zira “Fi lisani Ehlillah” yani “Allah dostlarının dilinde” tabiri, muradın irfan olduğunu açıkça göstermektedir:

“Ehlullah'ın dilinde Hikmet'in manası, Şarih'in (Kayseri'nin) dile getirdiği anlama gelmez. Enbiya'ya feyiz yoluyla gelen Hikmet, onun anlattığı anlamda değildir. Zira Hikmet; Allah ve O'nun Zati suununa marifet, Esmâ ve Ef'ali tecelliyatının Hazret-i İlmi ve Aynî'deki zuhurunu huzuri bir müşahedeyle görmek ve Esmâ ve A'yan hazretlerinde cereyan eden terkip ve tağyirlerin nasıl gerçekleştiğini İlm-i Huzuri ile bilmektir. Hikmet ile ilgili şunu da söyleyebiliriz; Hikmet, Cila ve İsticla'nın kemalini bilmektir. Zira Cila'nın kemali, Hakkın tam ve kâmil bir aynada zuhuru ve İsticla'nın kemali ise Hakkın kendi zatını o aynada müşahedesidir. Anlamaya çalış!”²

Bu ikinci tanımlama ile ilgili şöyle de söyleyebiliriz: Aslında nazari irfan, iki temel üzerine oturur; birincisi *Cila'nın Kemali*, yani Hakk Teâlâ'nın kâmil bir mazhar ve tam bir aynada zuhuru, ikincisi *İsticla'nın Kemali*, yani Hakk Teâlâ'nın kendi zatını o aynada müşahedesidir.

“*Cila*” ve “*İsticla*” kavramları birçok arifin eserinde kullanılır ve açıklamasında çok farklı yorumlar ortaya konur. Bir örneğini hazreti İmam'ın İbn Fenari'ye yazdığı şu haşiyede görebiliriz:

“Doğrusu şudur: İsticla'nın kemali, Hakkın kendisini Camî' ismiyle tam bir aynada, yani İnsan-ı Kamil'de müşahedesidir. Hakkın tam bir aynada zuhuru Cila'nın kemali ve O'nun kendi zatını o aynada müşahedesidir ise İsticla'nın kemalidir. Bu, mertebeler gözetildiğinde böyledir. Ancak izmihlal durumunda Cila'nın kemali, Hakkın bütün aynalarda zuhuru ve İsticla'nın kemali, O'nun kendisini bütün aynalarda şühududur...”³

Bu açıklamada yer alan “*bütün aynalarda zuhur*” tabiri, aslında bütün varlık âlemini ve Hakk Teâlâ'nın tecellisinin bütün boyutlarını

² Talikat a'la Şerh-i Füsusi'l-Hikem ve Misbahî'l-Üns, s. 55

³ Age. s. 252

kapsamaktadır. Buna göre eğer irfan ilmini, “*Cıla ve İsticla'nın kemalini bilmek*” şeklinde tanımlayacak olursak, bu ilim Zat-ı Mukaddesin bütün zuhur ve görünümlerine şamil bir ilimdir demiş oluruz. Başka bir tabirle şöyle de söylenebilir: Cıla'nın kemalini bilmek, bütün mazharların Hakk Teâlâ'da fani olduğunu müşahede; İsticla'nın kemali ise fenanın dahi fani olduğunu bilmektir. Tabii ki bu anlam daha incelikli bir mütalaayı gerektirir.

Elbette merhum Mirza Aştıyani, *Cıla ve İsticla'yı* başka bir şekilde tanımlar. O; esma, sıfat ve a'yan-ı sabitenin ortaya çıkması olan Hakk Teâlâ'nın Hazret-i İlimdeki zuhurunu vahidiyyet ya da cıla mertebesi diye adlandırır. Hakk Teâlâ'nın Hazret-i Ayn'da, yani Ceberut, Melekût, Nasut ve Kevn-i Cami' de zuhurunu ise Ayni ve Harici zuhur ya da İsticla diye tabir eder.⁴

Mamafih irfan ilmiyle ilgili bütün farklı tanımların tek bir özde birleştiklerini söyleyebiliriz: İrfan, varlığın şahsi ve hakiki anlamda vahdet ve birliğine, hakiki anlamda varoluşun Hakk Teâlâ'ya mahsus olduğuna ve Zat'ın mazhar ve mecaldeki zuhur keyfiyetine dair bir ilimdir. Tabii ki bazı tanımlamalar çok daha zarif nükteler içermektedir.

Konunun daha iyi anlaşılması için, merhum şehit Mutaharri'nin çok faydalı olacağına inandığım sözlerini de aktarmak isterim. Felsefe ve nazari irfan arasındaki farkları anlatırken şöyle der:

“İlahiyatçı bir filozof nezdinde hem Allah hem de O'nun gayrı olan varlık âlemi asildir. Aradaki fark Allah'ın vacibu'l-vücut ve kaim-bizzat olmasıdır. Fakat irfanda Allah'ın gayrı sayılabilecek bir varlıktan -her ne kadar O'nun malulü bilinse de- sözedilemez. Bilakis Allah'ın varlığı bütün her şeyi kuşatmıştır; yani her şey Allah'ın bir ismi, sıfatı, şe'ni ve tecellisidir; O'nun karşısında yer alan şeyler değil.”⁵

Aynı konuyu başka bir ifadeyle ve daha geniş bir açıklamayla ele alan Mutahhari, her iki disiplinin de “marifetullah” a erişmek hedefinde

⁴ Talika ber Şerh-e Manzume-i Hikmet-e Sebzevari, s. 46

⁵ Aşınay-i Ba Ulum-e İslami, s. 190